

σώματος; ποῖον δυστύχημα ἔρριψε τόσον βαρεῖαν καὶ μαύρην σκιάν ἐπὶ τῆς ἀφελοῦς ἐκείνης ψυχῆς;

Δ'.

Κατὰ τὰς μακράς μου ἐκδρομὰς εἰς τὴν κατάφυτον κοιλάδα, ὑπὸ τὴν δροσερὰν σκιάν τῶν κλινόντων κλάδων, ὅτε τὰ πτηνὰ ἐκελάδουν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν μου καὶ ὁ ῥύαξ ἐκελάρυνεν ὑπὸ τοὺς πόδας μου, τὴν νύκτα, ὅτε οἱ ἄλλοι κατεκλίνοντο ἐνωρίς, κ' ἐγώ, παρὰ τὸ ἀνοικτὸν παράθυρον ἀνέπνεον ἀπλήστως τὴν ποντιάδα αὐραν καὶ τὸ φέγγος τῆς σελήνης ἐμάρμαιρεν ἐπὶ τῶν κυμάτων εἰς μυριάδας ἀκτίνων θραυόμενον, διαρκῶς, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου παρίστατο ἡ ὠχρὰ μορφή τῆς Ἀννίκας.

Ὁ κυρ Σῆμος, ὅστις ἄλλως δὲν ἦτο καὶ πολὺ ὁμιλητικός, καὶ ἡ θεία μου ἦτις ἦτο πολὺ, ἀπέφευγον νὰ μοι κάμωσι λόγον περὶ τῆς Ἀννίκας· ἐγὼ δὲ δὲν ἤθελον νὰ ξέσω πληγὴν, ἣν ἐμάντευσα αἱμάσσουσαν· ἠρκοῦμην λοιπὸν εἰς εἰκασίας.

Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἀδελφικὴ οἰκειότης μὲ συνέδεε πρὸς τὴν Ἀνθῆν· ἤρχετο ἐνίοτε εἰς τὸ δωμάτιόν μου, ἐφυλλολόγει τὰ τεύχη τοῦ Μουσείου, τοῦ ἐκδιδόμενου τότε ἐν Ἀθῆναις καὶ τοῦ ὁποίου ἤμην συνδρομητής, ἐκβάλλουσα ἐπιφω-

νήματα θαυμασμοῦ πρὸ πάσης εἰκόνης, ἣ ἴστατο καὶ παρητήρει μετ' ἐκπλήξεως τοὺς εἰκοσι τόμους ποικίλων βιβλίων, αἱ εἶχον τοποθετήσῃ ἐπὶ μιᾶς τραπέζης, ἐρωτῶσα μετ' ἀφελείας πλήρους χάριτος:

— Ὅλ' αὐτὰ τὸ διάβασες, ξάδελφε;

Ἐκείνης ἡ βιβλιοθήκη ὅλη ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ *Λιανοτράγουδα*, φυλλάδα δημοδῶν διστίχων, διεκτραγωδούντων ὁμοιοκαταλήκτως τοὺς καῦμούς τῆς ἀγάπης, τὰ ὅποια ἀπεστήθιζε καὶ ἐτραγῶδει ὅτε ἐπότιζε τὸν βασιλικὸν καὶ τὴν δροσαχὴν τῆς εἰς τὸν ἡλιακόν, ὅτε ἐκέντ' εἰς τὸ *χαγιάτι* τὰς τραχηλιάς τῆς, ἣ ὕφαινε τὰ μεταξωτὰ ὑποκάμισά τῆς εἰς τὸν ἀργαλειό. Ἀλλὰ τῶρα δὲν ἐτραγῶδει πλέον, ὅτε ἡ ἀδελφή τῆς ἦτο τόσον λυπημένη· ἴσως ἐνίοτε ἡ καρδιά τῆς ἐπεθύμει νὰ ἐκχύσῃ εἰς αἰσθηματικὴν μελωδίαν τὴν νεανικὴν αὐτῆς ὄνειροπόλησιν, ἀλλὰ τὸ ἄσμα ἐσταμάτα εἰς τὰ χεῖλη τῆς.

— Ἀνθῆ, τῇ εἶπον μίαν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ λόγος ἦλθε περὶ τῆς ἀδελφῆς τῆς, τί ἔχει ἡ Ἀννίκα σὰς κ' εἶν' ἔτσι λυπημένη;

Δὲν μοι ἀπάντησεν ἀμέσως· ἐκφρασίς λύπης διεχύθη ἐπὶ τῆς μορφῆς τῆς.

(ἔπεται συνέχεια.)

ΟΙ ΔΥΟ ΦΙΛΟΙ.

(τέλος).

Ὅτε ἔμεινα μόνος μὲ τὴν Μοῦσαν, αὕτῃ μὲ παρετήρησε τῶρα μὲ κάπως διαφορετικὰ βλέμματα καὶ εἶπεν ἐπίσης μὲ κάπως διαφορετικὸν τόνον καὶ τῶρα χωρὶς νὰ μειδιᾷ:

— Δὲν γνωρίζω, κύριε Πέτρε, πῶς με κρίνετε τῶρα, πιστεύω ὅμως, ὅτι δὲν ἐλησμονήσατε ἀκόμη, ὅποια ἤμην ἄλλοτε ἐν Μόσχᾳ. . . . Τότε εἶχον πεποίθησιν ἐπὶ τὸν ἐαυτόν μου, ἤμην ἀχαλίνωτος καὶ . . . καὶ κακὴ· ἤθελον μόνον πρὸς εὐχαρίστησίν μου νὰ ζῶ. Ὅ,τι ἔχω νὰ σᾶς εἰπῶ εἶνε τὸ ἐξῆς, ὅταν με ἔρριψαν πάλιν εἰς τοὺς πέντε δρόμους καὶ ἤμην πλέον χαμένη καὶ ἐγκαταλελειμμένη ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον καὶ, ἂν ὁ θεὸς δὲν μ' ἔπερνε εἰς τοὺς κόλπους του, δὲν μοι ἔμενεν ἄλλο παρὰ νὰ κόψω ἡ ἰδίᾳ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς μου, τότε μὲ συνήντησε πάλιν, καθὼς ἄλλοτε εἰς Βορονέσκη, ὁ Παντολέων καὶ με ἔσωσε δευτέραν φορὰν. . . . Οὐτε τὴν παραμικρὰν ἐπιπληξιν, οὔτε τὸν ἐλάχιστον πικρὸν λόγον ἤκουσα ἐκ μέρους του, οὐδεμίαν ἀπαίτησίν μοι ἔκαμε. . . . Δὲν ἤμην ἀξία αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸς ὅμως μὲ ἠγάπα καὶ . . . καὶ ἔγινα σύζυγός του. Αὕτῃ εἶνε ὅλη μου ἡ ἱστορία.

Ἐσίγησε καὶ ἔστρεψε πρὸς στιγμὴν τὴν κεφαλὴν ἀλλὰ χού. Περὶ τὰ χεῖλη τῆς ἤρχισε πάλιν νὰ φαίνεται τὸ προηγούμενον ταπεινόφρον μειδιάμα. „Μὴ μ' ἐρωτᾷς, ἂν ὁ βίος ἔχῃ καμμίαν χάριν δι' ἐμέ“, μοι ἐφαίνετο ὅτι ἔλεγε τὴν φορὰν ταύτην τὸ μειδιάμα τῆς τοῦτο.

Ἡ συνομιλία μὰς περιστράφη εἰς πράγματα καθημερινά, μοι διηγήθη δὲ ἡ Μοῦσα, ὅτι ὁ Πουνίνος ἀφῆκε μίαν γαλῆν, τὴν ὅποιαν πάρα πολὺ ἠνύοει. Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ γαλὴ αὕτη ἐπήδησεν ἐπὶ τῆς στέγης καὶ ἐκεῖ καθημένη ἤρχισεν ἀδιακόπως νὰ φωνάζῃ μιάου, μιάου, ὡς ἂν νὰ ἐθρῆναι τινά. Οἱ γείτονες, μοι ἔλεγεν, ἐφοβήθησαν πολὺ ἐκ τούτου καὶ ἐφαντάζοντο, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Πουνίνου ἐμβῆκεν εἰς τὸ σῶμα τῆς γαλῆς ταύτης.

— Ὁ κύριος Παντολέων φαίνεται σήμερον πολὺ τεταραγμένος, εἶπον ἐγὼ ἐπὶ τέλους.

— Τὸ παρατηρήσατε; μὲ ἠρώτησε στεναζούσα ἡ Μοῦσα. Καὶ πῶς νὰ μὴ ἦνε τεταραγμένος; Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ σᾶς εἰπῶ, ὅτι ἔμεινε πιστὸς εἰς τὰς πεποιθήσεις του. . . ἡ παρούσα κατάστασις τῶν πραγμάτων δὲν εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ τὸν κάμῃ νὰ τὰς ἀφήσῃ. (Ἡ Μοῦσα ἐξεφράζετο τῶρα ὅλως διαφόρως παρὰ ἐν Μόσχᾳ· ἡ γλῶσσά τῆς εἶχε προσλάβει χρωματισμὸν τινα, ὑποδηλοῦντα πολλὴν ἀνάγκωσιν φιλολογικῶν ἔργων.) Ἄλλως τε ἀγνοῶ, ἂν μοι ἐπιτρέπεται νὰ σᾶς ἐμπιστευθῶ καὶ ἂν θ' ἀποδεχθῆτε τὴν ἐμπιστοσύνην μου. . . .

— Καὶ διὰ τί νομίζετε, ὅτι δὲν πρέπει νὰ μ' ἐμπιστευθῆτε;

— Δὲν εἶσθε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους; Δὲν εἶσθε ὑπάλληλος;

— Αἶ, λοιπὸν καὶ τί ἐκ τούτου;

— Τοῦτο σημαίνει ὅτι εἶσθε μὲ τὸ κόμμα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐθαύμασα πραγματικῶς τὴν ἀφέλειαν τῆς νεαρᾶς γυναικός.

— Δὲν θέλω νὰ σᾶς ἐκθέσω τὰς σχέσεις μου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἥτις σχεδὸν ἀγνοεῖ ἐντελῶς τὴν ὑπαρξίν μου, ἀπεκρίθη· σεῖς δὲ μὴ ἀνησυχῆτε ἐκ τούτου. Τὴν ἐμπιστοσύνην σας δὲν θὰ καταχρασθῶ. Συμπαθῶ πρὸς τὰς πεποιθήσεις τοῦ συζύγου σας. . . . περισσότερον παρ' ὅσον ὑμεῖς νομίζετε.

Ἡ Μοῦσα ἔσεισε τὴν κεφαλὴν.

— Δυνατόν, εἶπε μετὰ τινος ἀμφιβολίας. Τὸ πρᾶγμα ὅμως ἔχει ὡς ἐξῆς· ἴσως ἐντὸς ολίγου ὁ Παντολέων ἀναγκασθῇ δι' ἔργων νὰ ἐκδηλώσῃ τὰς πεποιθήσεις του. Δὲν πρέπει νὰ τὰς περιορίξῃ μακρότερον, ἔχει δὲ καὶ ὁμόφρονες, τοὺς ὁποίους εἶνε ἀδύνατον τῶρα ν' ἀφήσῃ. . . .

ΑΙ ΚΑΜΠΑΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΩΝ.

Αἰφνης ἡ Μοῦσα ἐσιώπησεν, ὥσάν νά εἶχε δήξει τὴν γλῶσσάν της. Οἱ τελευταῖοι λόγοι της εἶχον μ' ἐκπλήξει καὶ με τρομάζει ὀλίγον. Πιθανὸν ἡ ἐκ τῶν λόγων της ἐντύπωσις νά εἶχε ζωγραφηθῇ ἐπὶ τοῦ προσώπου μου καὶ τοῦτο εἶχεν ἡ Μοῦσα παρατηρήσει.

Ἀνέφερον ἤδη ὅτι ἡ συνάντησίς μας αὕτη συνέβη ἐν ἔτει 1848. Πολλοὶ θὰ ἐνθυμούνται ἀκόμη πόσον ταραχώδης ἦτον ἡ ἐποχὴ ἐκείνη καὶ πόσα πράγματα εἶχον τότε συμβῇ ἐν Πετροπόλει. Πολλοὶ λόγοι τοῦ Βαβουρίνου εἶχον ἤδη κινήσει τὴν περιέργειάν μου, διότι πολλάκις εἶχεν ἐκφρασθῇ μὲ τόσην πικρίαν, μὲ τόσον μῖσος καὶ περιφρόνησιν κατὰ τινων διατάξεων τῆς Κυβερνήσεως καὶ περὶ τινων ὑψηλῶν προσώπων, ὥστε ἐγὼ εἶχον καταληφθῇ ὑπὸ πολλῶν σκέψεων . . .

— Καὶ ἐχαρίσατε, εἶχέ με ἐρωτήσει αἰφνιδίως, εἰς τοὺς χωρικοὺς τώρα τὴν ἐλευθερίαν;

Εἶχον ἀναγκασθῇ νὰ ὁμολογήσω, ὅτι τοῦτο δὲν εἶχε συμβῇ ἀκόμη.

— Ἄλλ' ἡ μάμμη σας εἶνε πλέον ἀποδαμένη!

Καὶ τοῦτο εἶχον ἀναγκασθῇ νὰ ὁμολογήσω.

— Χμ, χμ! ἔτση εἴσθε ὅλοι σεῖς οἱ Ἀριστοκράται· εἶχεν ὑποτονθοῦσαι διὰ τῶν ὁδόντων.

Εἰς τὸ καλλίτερον μέρος τοῦ δωματίου τοῦ ἐκρέματο μία γνωστὴ λιθογραφία τοῦ Βυελίνσκη, ἐπὶ δὲ τῆς τραπέζης ἔκειτο εἰς τόμος τοῦ ὑπὸ τοῦ Βεστουσέφ ἐκδιδομένου „Πολικοῦ Ἀστέρος“.

Εἶχεν ἤδη παρέλθει ἀρκετὴ ὥρα ἀφ' οὗτο ἡ μαγεύρισσα εἶχε προσκαλέσει ἔξω τὸν Βαβουρίνον. Πολλάκις ἡ Μοῦσα ἔβλεπεν ἀνησυχῶς πρὸς τὴν θύραν, δι' ἧς εἶχεν ἐξέλθει. Ἐπὶ τέλους ὅμως δὲν ἐκρατήθη πλέον, ἐσηκώθη, ἐζήτησε συγγνώμην καὶ ἐξῆλθεν ἐπίσης τοῦ δωματίου. Ἐν τέταρτον τῆς ὥρας παρῆλθεν ἔως οὗ ἀναφανῶσι πάλιν, ἤδη δέ, ὡς μοὶ ἐφαίνετο, τὰ πρόσωπά των εἶχον ἐκφρασιν ζωηρᾶς ἀνησυχίας, ἡ Μοῦσα δὲ μάλιστα ἦτο καὶ ὠχρά. Ἐπειδὴ δὲν ἤθελον νὰ γίνω ὀχληρὸς, ἀπεφάσισα ν' ἀπέλθω καὶ ἀκριβῶς ὅτε τοὺς ἀπεχαιρέτιζον, ἴνοιχθη ἡ θύρα τοῦ παρακειμένου δωματίου καὶ ἐπεφάνη μία κεφαλὴ . . . ὅχι ἡ κεφαλὴ τῆς μαγεύρισσας, ἀλλ' ἡ παφοβισμένη καὶ βοστρυχώδης κεφαλὴ ἐνὸς νεανίου.

— Ἀσχημα πράγματα, Βαβουρίνε, ἀσχημα πράγματα! ἐτραύλιζε μὲ βίαν ὁ νέος οὗτος, ἐξηφανίσθη ὅμως ταχέως ἰδὼν ἕνα ἄγνωστον ἄνθρωπον.

Ὁ Βαβουρίνος ἔτρεξεν ἀμέσως κατόπιν τοῦ. Ἐγὼ δὲ ἐθλίψα θερμῶς τὴν χεῖρα τῆς Μούσης καὶ ἐπέστρεψα οἰκαδὲ ἔχων τὴν καρδίαν πλήρη κακῶν προαισθημάτων.

— Ἐλάτε καὶ αὖριον νὰ μᾶς ἰδῇτε, μοὶ ἐψιθύρισεν ἐν τῇ ἀνησυχίᾳ της ἡ Μοῦσα.

— Θὰ ἔλθω χωρὶς ἄλλο, ἀπήντησα.

* * *

Τὴν ἐπομένην πρωΐαν ἤμην ἀκόμη ἐν τῇ κλίνῃ, ὅτε ὁ ὑπρέτης μου μοὶ ἐνεχείρισε μίαν ἐπιστολὴν τῆς Μούσης, περιέχουσαν τὰ ἑξῆς:

Ἀξιότιμε Κύριε Πέτρε,

Ὁ Παντολέον συνελήφθη τὴν νύκτα ταύτην ὑπὸ τῶν χωροφυλάκων καὶ ὠδηγήθη εἰς τὸ φρούριον — ἡ εἰς ἄλλο μέρος — ἀγνοῶ, διότι δὲν μοὶ εἶπον τὸ μέρος. Ἐξήτασαν ὅλα τὰ ἔγγραφα μας, πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἐσφράγισαν καὶ ἔλαβον μαζὶ τῶν. Ἐπίσης καὶ τὰ βιβλία μας καὶ τὰς ἐπιστο-

λάς. Καθὼς διαδίδεται, πολλοὺς ἀνθρώπους ἔθεσαν ὑπὸ κράτησιν. Δύνασθε νὰ φαντασθῇτε τὴν ψυχικὴν μου κατάστασιν. Πόσον χαίρω, ὅτι ὁ Νίκανδρος δὲν ἐπέζησε νὰ ὑποφέρῃ ὅλα ταῦτα! Μᾶς ἀφῆκεν ἐγκαίρως. Συμβουλεύσατέ μοι τί πρέπει νὰ πράξω. Δὲν φροντίζω διὰ τὸν ἑαυτὸν μου — διότι δὲν θ' ἀποθάνω τῆς πείνης, — ἀλλὰ δὲν ἔχω ἡσυχίαν διὰ τὴν τύχην τοῦ Παντολέοντος. Παρακαλῶ ἐλθτε νὰ με ἰδῇτε, ἂν δὲν φοβῆσθε νὰ ἔχητε σχέσεις πρὸς ἀνθρώπους, εὐρισκομένους εἰς τοιαύτην θέσιν.

Ολοπρόθυμος

Μοῦσα Βαβουρίνου.

Ἡμίσειαν ὥραν ἀργότερον ἤμην παρ' αὐτῇ. Ἀμα ὡς με εἶδεν, ἔσπευσεν εἰς προὔπαντήσιν μου τείνουσά μοι τὴν χεῖρα. Ἄν καὶ οὐδεμίαν συλλαβὴν ἐπρόφερε, τὸ πρόσωπόν της ὅμως ἐξέφραζε τὴν θερμότεραν εὐγνωμοσύνην. Ἐφερὲν ἀκόμη τὸ χθελινὸν ἔνδυμα, τὰ πάντα δ' ἐμαρτύρουν, ὅτι καθ' ὅλην τὴν νύκτα οὔτε ἀνεπαύθη οὔτε ἐκοιμήθη. Οἱ ὀφθαλμοὶ της ἦσαν ἐρυθροὶ — οὐχὶ ὅμως ἐκ τῶν δακρύων, ἀλλ' ἐνεκα τῆς ἀγρυπνίας. Δὲν ἔκλειε· δὲν ἦτον ἱκανὴ πρὸς τοῦτο, ἀλλ' ἤθελε νὰ ἐνεργήσῃ, ἤθελε νὰ παλαίσῃ κατὰ τῆς δυστυχίας, μὲ ὅλην τὴν δραστηριότητα καὶ εὐστάθειαν τῆς ἄλλοτε Μούσης. Δὲν ἔσχε καιρὸν οὔτε καὶ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀγανάκτησιν της, ἂν καὶ ἐπνίγετο ἐξ αὐτῆς. Πῶς ἠδύνατο νὰ συντρέξῃ τὸν Βαβουρίνον, τίνος νὰ ζητήσῃ τὴν μεσολάβησιν πρὸς ἐλάφρυνσιν τῆς θέσεώς του — αὐτὸ καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐσκέπτετο. Ἀμέσως ἤθελε νὰ ἐξέλθῃ — νὰ τρέξῃ — νὰ ἰκετεύσῃ. — Ἄλλὰ ποῦ; Ποῖον νὰ παρακαλέσῃ; Τί νὰ ζητήσῃ; Ἀκριβῶς τοῦτο ἤθελε νὰ μάθῃ παρ' ἐμοῦ, περὶ αὐτοῦ ἤθελε νὰ συσχεφθῇ μαζὶ μου.

Ἦρχισα νὰ τῇ συμβουλεύω — ὑπομονήν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, τῇ ἔλεγον, δὲν ἔχομεν ἄλλο παρὰ νὰ περιμένωμεν καὶ νὰ συναθροίζωμεν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρας πληροφορίας. Θὰ ἦτο πολὺ ἀσύνετον, ἂν ἀπὸ τοῦδε, πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ ἀνάκρισις, κάμωμεν ὠρισμένα διαβήματα, θὰ ἦτο καὶ οὐχὶ φρόνιμον, ἂν ἐκ τούτων περιεμένομεν ἐπιτυχίαν τινά, ἀκόμη καὶ ἂν ἐγὼ εἶχον περισσοτέραν δύναμιν εἰς χεῖράς μου Τί ἠδυνάμην ὅμως ἐγὼ νὰ κατορθώσω, ἐγὼ ἀπλοῦς ὢν κατώτερος ὑπάλληλος;

Δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ τὴν πείσω περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν σκέψεών μου τούτων. Ἐπὶ τέλους ὅμως ἐπέισθη καὶ ἐβεβαιώθη προετί, ὅτι δὲν ὠρμώμην ὑπὸ ἰδιοτελῶν ἐλατηρίων, ὅτε τῇ ἀπεδείκνυσον τὸ ἀνωφελὲς καὶ ἀσκοπον πάσης πρὸς μεσολάβησιν ἀποδείρας.

— Διηγηθῆτέ μοι ἐπὶ τέλους, κυρία, ἤρχισα νὰ λέγω, ἅμα ὡς ἐκάθησε — (μέχρι τοῦδε ἴστατο ὀρθία, οἶονεὶ θέλουσα ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ ἦνε ἐτοιμία, ὅπως τρέξῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ Βαβουρίνου) — πῶς ἔγινεν, ὥστε ὁ κύριος Παντολέον νὰ περιπλακῇ εἰς μίαν τοιαύτην ὑπόθεσιν καὶ μάλιστα ἔχων τοιαύτην ἡλικίαν! Ἔως τώρα ἐνόμιζον, ὅτι ἀσχολοῦνται περὶ τὰ τοιαῦτα μόνον οἱ νέοι — ὅμοιοι πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις ἦλθε χθὲς νὰ σᾶς ὁμιλήσῃ . . .

— Οἱ νέοι αὐτοὶ εἶνε οἱ φίλοι μας! ἀπήντησεν ἡ Μοῦσα.

Καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἤρχισαν, ὅπως καὶ ἄλλοτε, νὰ σπινθηροβολῶσι καὶ νὰ ἐκπέμπωσι φλόγας. Μοὶ ἐφαίνετο, ὥσάν ἰσχυρὸν τι καὶ ἀνεπίσχετον αἰσθημα ἤθελε νὰ ἐκδηλωθῇ ἐκ τῶν μυχιαιτάτων τῆς καρδίας της . . . καὶ ἀκουσίως ἐνεθυμούμην τῆς φράσεως „νέος τύπος“, διὰ τῆς ὁποίας εἶχε τὴν χαρακτηρίσει ἄλλοτε ὁ Ταρχῶφ.

— Τί σημαίνει ἡ ἡλικία, ὅταν πρόκηται περὶ πολιτικῶν πεποιθήσεων;

Ἡ Μοῦσα ἐτόνισεν ἰδιαζόντως τὰς δύο τελευταίας λέξεις, ἀκουσίως δέ μοι ἐπήρχετο ἡ ἰδέα, ὅτι παρ' ὅλην τὴν ὀδύνην της δὲν τῇ ἦτο δυσάρεστον νὰ δείξῃ πρὸς ἐμὲ τὸν ἑαυτὸν της ὑπὸ νέαν καὶ ὅλως ἀπρόοπτον ὄψιν . . . ὡς μεμορφωμένην καὶ ὥριμον γυναῖκα, ἀξίαν ἐνὸς δημοκράτου.

— Πολλοὶ γέροντες εἶνε νεαρώτεροι πολλῶν νέων, ἐξηκολούθησε, καὶ πολὺ προθυμότεροι νὰ θυσιάσθωσι . . . περὶ τούτου ὅμως δὲν πρόκειται τώρα.

— Μοὶ φαίνεται, κυρία, παρετήρησα, ὅτι εἴθε κομμάτι ὑπερβολικὴ. Καθ' ὅσον γνωρίζω τὸν χαρακτήρα τοῦ κυρίου Παντολέοντος, ἤμην πεπεισμένος, ὅτι θὰ συνεπάθει πρὸς ὅλας τὰς — ἐντίμους προσπαθείας, τὸν ἐθεώρουν δὲ προσέτι καὶ ὡς λίαν φρόνιμον ἄνθρωπον. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς δὲν ἐπέισθη ἀκόμη, ὅτι ἐνταῦθα, ἐν Ῥωσσίᾳ, εἶνε ἀδύνατος καὶ πάντῃ ἄσκοπος καὶ ἀνωφελὴς πᾶσα συνωμοσία! Μὲ τὰ μέσα του, εἰς τὴν θέσιν του . . .

— Βέβαια, μὲ διέκοψεν ἡ Μοῦσα μὲ πικρίαν, βέβαια εἶνε ἀπλοῦς πολίτης! Καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ μόνον εἰς τοὺς εὐγενεῖς εἶνε ἐπιτετραμμένον ν' ἀναμιγνύωνται εἰς συνωμοσίας . . . ὡς π. χ. τῷ 1825 . . . δὲν θέλετε νὰ εἰπῆτε τοῦτο;

— Δια τί λοιπὸν παραπονεῖσθε; ἤμην ἐτοιμος νὰ εἰπῶ, ἀλλὰ ἐκράτησα τὴν ἐρώτησιν δι' ἐμὲ αὐτόν, καὶ εἶπον μεγαλοφώνως: Μήπως νομίζετε ὅτι ἡ τύχη τῶν συνωμοστῶν ἐκείνων ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ κινήσῃ ἄλλων τὸν φθόνον;

Ἡ Μοῦσα συνωφρυνθή.

— Μαζὶ σου δὲν δύναται τις νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοιούτων πραγμάτων ἀνέγων ἐπὶ τοῦ κατηφοῦς μετώπου της.

— Ἐνέχεται πολὺ ὁ κύριος Παντολέων; ἀπεφάσισα ἐπὶ τέλους νὰ ἐρωτήσω.

Ἡ Μοῦσα ἐξηκολούθει νὰ σιωπᾷ . . . Ἀπὸ τῆς στέγης ἠκούσθη τὸ παραπονετικὸν καὶ πειναλέον μιαιούρισμα μιᾶς γαλῆς.

Ἡ Μοῦσα ἐφρικίασε.

— ὦ, πόσον χαίρω ὅτι ὁ Νικάνδρος δὲν ἐπέζησεν εἰς ὅλα ταῦτα! ἐστέναξε σχεδὸν ἐν ἀπελπισίᾳ ὅτι δὲν εἶδε πῶς συνέλαβον αὐθαίρετως καὶ διὰ νυκτὸς τὸν εὐεργέτην του — τὸν εὐεργέτην μας, τὸν καλλίτερον ἴσως καὶ χρηστότερον ἄνθρωπον τοῦ κόσμου . . . ὅτι δὲν εἶδε πῶς ἐφέρθησαν πρὸς τὸν σεβαστὸν αὐτὸν γέροντα, πῶς τὸν ὠμίλουν μὲ „σύ“, πῶς τὸν ἐφοβέριζον — καὶ διὰ τί τὸν ἐφοβέριζον! . . . μόνον καὶ μόνον διότι εἶνε ἀπλοῦς πολίτης! Ὁ νέος αὐτὸς ἀξιωματικὸς θὰ ἦνε ἐπίσης εἰς ἐξ ἐκείνων τῶν σκληρῶν καὶ ἀσυνειδήτων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι καὶ τὸν βίον μου . . .

Ἡ φωνὴ της διεκόπη. Ἐτρεμε καθ' ὅλον τὸ σῶμα ὡς λεπτὸς κάλαμος.

Ἡ ἐπὶ πολὺ συγκρατηθεῖσα ἀγανάκτησις εἶχεν ἐκραγῇ. Ὁ ἐρεθισμὸς οὗτος καὶ ἡ ταραχὴ τῆς ψυχῆς της ἀφύπνισεν ἐν ἐμοὶ παλαιὰς ἀναμνήσεις . . . Τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπέισθη, ὅτι ὁ „νέος αὐτὸς τύπος“, ἡ φλογερὰ αὕτη φύσις ἔμεινεν ἀναλλοίωτος. Ἀλλὰ ἦσαν τώρα τὰ αἰσθητά, ὅφ' ὧν παρεσύρετο ἡ Μοῦσα. Ἐκεῖνο, ὅπερ εἰς τὴν πρώτην μου ἐπίσκεψιν εἶχον θεωρήσει ὡς ταπεινώσιν καὶ μετριοφροσύνην, καὶ ὅπερ πραγματικῶς δὲν ἦτον ἄλλο τι — τὸ ἥρεμον ἐκεῖνο καὶ ἀπαθὲς βλέμμα, ὁ ψυχρὸς τόνος, ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ ἀπλότης ἐκείνη — ὅλα ταῦτα μίαν μόνον εἶχον ἔννοιαν ὡς πρὸς τὸ παρελθόν της, ὡς πρὸς ἐκεῖνο ὅπερ εἶχε παρέλθει ἀνεπιστρεπτί . . .

Τώρα ὅμως διὰ τοῦ στόματός της ὠμίλει τὸ παρόν.

Προεπάθησα νὰ τὴν καθησυχάσω, νὰ στρέψω τὴν ὁμι-

λίαν μας πρὸς ἄλλο πρακτικώτερον ζήτημα, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ ἐξομαλυνθῶσι πράγματά τινα μὴ ἐπιδεχόμενα ἀναβολῇ. Ἐν πρώτοις ἔπρεπε νὰ μάθωμεν ποῦ εὕρισκετο ὁ Βαβουρίνος καὶ ἔπειτα ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθῶσι δι' αὐτὸν ὡς καὶ δι' τὴν Μοῦσαν τὰ πρὸς τὸ ζῆν μέσα. Τοῦτο δὲν ἦτο μικρὸς κόπος, διότι δὲν ἐπρόκειτο μόνον νὰ συλλεγῶσιν ἀμέσως χρήματα, ἀλλὰ νὰ εὐρεθῇ ἐργασία, ὅπερ, ὡς γνωστὸν, εἶνε καὶ τὸ μᾶλλον δυσκολώτερον . . .

Πλήρη σχεδίων ἔχων τὴν κεφαλὴν, ἀπεμακρύνθη ἐπὶ τέλους τοῦ οἰκήματος τῆς Μούσης.

Μετ' ὀλίγον ἔμαθον, ὅτι τὸν Βαβουρίνον εἶχον μεταφέρει εἰς τὸ φρούριον . . .

Ἡ δίκη ἤρχισε καὶ — παρετάθη. Τὴν Μοῦσαν ἔβλεπον πολλὰκις τῆς ἐβδομάδος. Καὶ τὸν σύζυγόν της εἶχον ἰδεῖ ἐνίοτε. Ἀκριβῶς ὅμως ὅτε ἔπρεπε νὰ ἀποφασισθῇ τὸ τέλος τῆς λυπηρᾶς αὐτῆς ἱστορίας, δὲν ἤμην ἐν Πετροπόλει. Ἀπρόοπτοι ἐργασίαι με εἶχον ἀναγκάσει νὰ ταξιδεύσω εἰς τὰ νότια τῆς Ῥωσσίας μέρη. Διαρκούσης ἐτι τῆς ἀπουσίας μου ἔμαθον, ὅτι τὸ μὲν δικαστήριον ἡλευθέρωσε τὸν Βαβουρίνον, ἡ κυβερνήσις δὲ τὸν ἐστείλειν εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Σιβηρίας. Ἡ Μοῦσα τὸν εἶχε συνοδεύσει.

„ . . . Ὁ Παντολέων δὲν το ἤθελε, μοὶ ἔγραφεν αὕτη, διότι κατὰ τὰς θεωρίας του οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ θυσιάσθῃ χάριν ἐνὸς ἄλλου. Τῷ ἀπεκρίθη ὅμως, ὅτι ἐδῶ δὲν πρόκειται περὶ θυσιῶν . . . Ὅτε τῷ εἶχον ὑποσχεθῇ τότε ἐν Μόσχᾳ νὰ γίνω σύζυγός του, εἶχον σκεφθῇ κατ' ἰδίαν: ἀμετακλήτως, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα! Καὶ οὕτως ἀμετακλήτως καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα θὰ μένω τοιαύτη! . . .“

IV.

(1861).

Καὶ πάλιν παρήλθον ἑτερα δώδεκα ἔτη . . . Πᾶς Ῥώσσος γνωρίζει καὶ δὲν θὰ λησμονήσῃ ἐπὶ ζωῆς του πάντα ὅσα συνέβησαν ἀπὸ τοῦ 1848 μέχρι τοῦ 1861. Καὶ εἰς τὸν βίον μου εἶχον ἐπέλθει παντοῖαι μεταβολαί, ἀλλὰ περὶ αὐτῶν δὲν θέλω ἐδῶ νὰ ὁμιλήσω. Νέα συμφέροντα καὶ νέαι φροντίδες εἶχον καλύψει τὸν ὀρίζοντα τοῦ βίου μου . . . Ἡ Μοῦσα καὶ ὁ Βαβουρίνος δὲν ἐκίνουν πλέον τόσον πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον μου καὶ μετ' οὐ πολὺ μάλιστα τοὺς ἔχασα ὅλως διόλου ἀπὸ τῶν ὁμμάτων μου. Καὶ ναὶ μὲν ἐξηκολούθουν ν' ἀλληλογραφῶ πρὸς τὴν Μοῦσαν, ἀλλ' αἱ ἐπιστολαὶ της ἦσαν πολὺ σπάνιαι, ἐνίοτε μάλιστα ὀλόκληρον ἔτος παρήρχετο χωρὶς νὰ λάβω εἰδήσιν τινα περὶ αὐτῆς καὶ τοῦ συζύγου της. Ἐμαθον ὅτι μικρὸν μετὰ τὸ ἔτος 1855 εἶχε λάβει αὐτὸς τὴν ἀδειαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ῥωσσίαν, ὅτι ὅμως συγχρόνως ἐπροτίμησε νὰ μείνῃ εἰς τὴν κωμόπολιν ἐκείνην τῆς Σιβηρίας, ὅπου τὸν εἶχε σφενδονίσει ἡ τύχη, ὅπου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶχε δημιουργήσει δευτέραν ἐστίαν καὶ εὐρεῖ καταφύγιον καὶ μόνιμον κύκλον ἐνεργείας . . .

Τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου τοῦ 1861 ἔλαβον παρὰ τῆς Μούσης τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν:

„Δὲν σὰς ἔγραψα, ἀξιότιμε κύριε Πέτρε, ἐπὶ τόσον καιρὸν, ὥστε ἀγνοῶ πραγματικῶς, ἂν ζῇτε ἀκόμη καὶ ἂν, ἐν ᾗ περιπτώσει εὕρισκεσθε μετὰ τῶν ζώντων, δὲν μᾶς ἐλησμονήσατε. Ἀς ἦνε ὅμως σήμερον αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ σὰς γράψω. Μέχρι τοῦδε τὰ καθ' ἡμᾶς εἶχον ὅπως καὶ ἄλλοτε. Τὸν καιρὸν καὶ τὰς δυνάμεις μας ἀφιερῶσαμεν, ἐγὼ καὶ ὁ σύζυγός μου, εἰς τὰ σχολεῖά μας, τὰ ὅποια ὅλον ἐν προοδεύουσιν. Ἐκτὸς τούτου ὁ Παντολέων κατεγί-

νετο αντιγράφων και εκτελών χρέη αναγνώστου, επίσης δε πολλάκις συνεζήτησε πρὸς τοὺς παλαιοκαθολικούς, τοὺς ἱερεῖς και τοὺς ἐξωρισμένους Πολωνούς. Ἡ ὑγίεια του εἶχε καλῶς, ὡς και ἡ ἰδική μου Αἶφνης ὅμως χθὲς ἐλάβομεν τὸ ὑπόμνημα τῆς 19^{ης} Φεβρουαρίου!*) Ἐπὶ πολὺ τὸ εἶχόμεν περιμένει και ἐπὶ πολὺ διεδίδοντο φήμει περὶ τῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια συνεβησαν αὐτοῦ, εἰς Πετρούπολιν Γνωρίζετε τὸν ἄνδρα μου· ἡ δυστυχία δὲν τὸν μετέβαλεν ὅλως διόλου. Ἀπ' ἐναντίας τὸν κατέστησε δραστηριώτερον και ἐνεργητικώτερον. (Δὲν ἤμπορῶ νὰ τὸ κρίνω, ὅτι ἡ Μούσα μοι ἔγραφεν „ἐναιργητικώτερον“). Ἐχει μὲν σιδηρὰν θέλησιν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποστῇ τόσην συγκίνησιν! Αἱ χεῖρές του ἔτρεμον, ὅταν ἀνεγίνωσκε τὴν εἰδησιν. Ἐπειτα μ' ἐνηγκαλίσθη και μ' ἐφίλησε τρεῖς φορές, ἠθέλησε νὰ εἶπῃ τι — ἀλλ' ὄχι, οὕτε μίαν λέξιν κατώρθωσε νὰ προφέρῃ και ἐξερράγη, φαινόμενον παράδοξον, εἰς δάκρυα και ἐφώναξεν ἔπειτα αἰφνιδίως: „Οὐρρά! Οὐρρά! Ὁ Θεὸς σώζοι τὸν Τσάρον!“**)

„Μάλιστα, κύριε Πέτρε, αὐτὰ τὰ εἶπεν ὁ ἴδιος! Κατόπιν προσέθηκε: „Τώρα ἔχομεν τὸν ἀποχωρισμόν μας Αὐτὸ εἶνε τὸ πρῶτον βῆμα, τὸ ὁποῖον ἄλλοι ὀφείλουσι ν' ἀκολουθήσωσι.“ Καὶ ὅπως εὗρίσκετο, γυμνοκέφαλος ἔτρεξε πρὸς τοὺς φίλους διὰ νὰ τοῖς εἰπῇ τὰ νέα. Τὸ πῦχος ἦτο δριμύ και εἶχεν ἤδη ἀρχίσει πυκνῶς νὰ χιονίζει. ἠθέλησα νὰ τὸν κρατήσω, ἀλλὰ δὲν με ἤκουσεν. Ὅταν ἐπέστρεψεν, ἦτον ἐντελῶς χιονισμένος. Ἡ κόμη, τὸ πρόσωπον, τὸ γέ-

νειόν του — τώρα φέρει γένειον φθάνον μέχρι τοῦ στήθους — ὑπὸ τῆς χιόνος κεκαλυμμένα και αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἐπὶ τῶν παρειῶν του δάκρυα εἶχον παγώσει! Ἦτον ὅμως πολὺ ζωηρὸς και εὐθυμὸς και διέταξε ν' ἀνοίξω μίαν φιάλην οἴνου και ἔπιε μαζί με τοὺς φίλους μας — τοὺς ὁποίους εἶχε

φέρει μαζί του — εἰς ὑγίειαν τοῦ Τσάρου, τῆς Ἀγίας Ῥωσσίας και ὅλων τῶν ἐλευθέρων Ῥώσων, και ἔπειτα λαμβάνων τὸ ποτήριον και βλέπων πρὸς τὸ ἔδαφος εἶπε: „Νίκανδρε, Νίκανδρε, τὸ ἤκουσες; Δὲν ὑπάρχουσι πλέον δοῦλοι ἐν Ῥωσσίᾳ! Εὐφράνθητι και σὺ εἰς τὸν τάφον σου, παλαιέ μου φίλε!“ Καὶ πολλὰ ἄλλα εἶπεν ἀκόμη, καθὼς π. χ. ὅτι αἱ προσδοκίαι του εἶχον ὑπερακοντισθῇ. Δὲν ἤμπορῶ πλέον νὰ τὰ ἐνθυμηθῶ ὅλα, ἀλλὰ σπανίως τὸν εἶχον ἰδεῖ τόσον εὐτυχῇ. Καὶ δι' αὐτὸ λοιπὸν ἀπεφάσισα νὰ σᾶς γράψω, διὰ νὰ μάθητε πόσον ἐχάρημεν και ἐυφράνθημεν ἐδῶ μακρὰν εἰς τὴν Σιβηρίαν, και διὰ νὰ λάβητε και σεῖς μέρος εἰς τὴν χαράν μας“

Τὸ γράμμα αὐτοῦ εἶχον λάβει περὶ τὰ τέλη Μαρτίου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου ἔλαβον παρὰ τῆς Μούσης δευτέραν, πολὺ συντομωτέραν ἐπιστολήν. Μοι ἔλεγεν ἐν αὐτῇ, ὅτι ὁ σύζυγός της Παντολέων εἶχε κρυολογήσει τὴν ἡμέ-

ραν τῆς ἀφίξεως τοῦ ὑπομνήματος και ὅτι τῇ 12. Ἀπριλίου εἶχεν ἀποθάνει ἐκ περιπνευμονίας, ἐν ἡλικίᾳ 67 ἐτῶν. Προσέθετε δὲ ὅτι εἶχεν ἀποφασίσει νὰ μείνῃ ἐκεῖ ὅπου εἶχε ταφῇ τὸ λείψανόν του, και νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον, ὅπερ αὐτὸς εἶχεν ἀρχίσει, διότι αὐτὴ ἦτον ἡ τελευταία θέλησις τοῦ μακαρίτου συζύγου της — και δι' αὐτὴν ἄλλη θέλησις εἰς τὸν κόσμον δὲν ὑπῆρχε.

Ἐκτοτε οὐδὲν πλέον ἤκουσα περὶ τῆς Μούσης.

*) Δι' αὐτοῦ ἐκηρύχθη ἡ ἄρσις τῆς δουλοπαροικίας.

**) Διὰ τῶν λέξεων τούτων ἀρχεται ὁ ἐθνικὸς τῆς Ῥωσσίας ὕμνος.

ΤΑ ΓΙΓΑΝΤΩΔΗ ΔΕΝΔΡΑ ΤΗΣ ΚΑΛΙΦΟΡΝΙΑΣ.

